

έμφανές ότι ο συγγραφέας έχει κατά νουν τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ τάξει, τοῦ ὁποίου τὰς ἀνάγκας ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ, μὴ περιοριζόμενος ἀπλῶς εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν γλωσσικῶν (γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν) δυσχερειῶν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ προβαίνων εἰς αἰσθητικὴν αὐτοῦ ἀξιολόγησιν — τὸ ἀποκορύφωμα ἄλλως πάσης ἐρμηνευτικῆς προσπαθείας. Πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἐν τέλει ἐπιτασσόμενον παράρτημα, τὸ ὁποῖον περιέχει ὑποδειγματικὰς ἀσκήσεις καὶ ἐρωτήσεις πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ κειμένου. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ συγγραφέας, ὀρθότατα δέ, παρεμβάλλει ἀσκήσεις μετατροπῆς νεοελληνικῶν φράσεων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἰδίωμα ἢ ἀσκήσεις περιληπτικῆς ἀποδόσεως τῶν κεφαλαίων εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ πάλιν ἰδίωμα. Διὰ τῶν ἀσκήσεων ὁ μαθητὴς βοηθεῖται νὰ ἔλθῃ εἰς οὐσιαστικωτέραν πρὸς τὸ ἐρμηνευόμενον κείμενον ἐπικοινωνίαν, ἐφόσον ὁ νοῦς του παύει νὰ ἐργάζεται δουρικῶς, μηχανικῶς καὶ ἀνιαρῶς, εὐρίσκειται δὲ πάντοτε ἐν ἐγρηγόρσει, σκέπτεται, κεντρίζεται νὰ παραγάγῃ κάτι τὸ νέον. Παρατηρῶ μόνον ὅτι μεταξὺ τῶν ἀσκήσεων δὲν περιλαμβάνονται ἀσκήσεις ἀναγνώσεως καὶ ἀπομνημονεύσεως περικοπῶν τοῦ διδασκομένου κειμένου: τὴν σημασίαν τοιούτων ἀσκήσεων εἶχεν ἐπισημάνει πρὸ πολλῶν ἐτῶν καλὸς φιλόλογος, ὁ Ἀλέξανδρος Γ. Σαρῆς, ἰδίως διὰ τοῦ πονήματός του, *Ἐς βοηθήσωμεν τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά* (Ἀθήναι 1950) — πονήματος, ἃς σημειωθῆ, λίαν ἐπικαίρου, παρὰ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα, καὶ μεστοῦ εἰς σοφὰς ὑποδείξεις πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀδιεξόδου εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

Τὸ βιβλίον τοῦ Ι. Μπάρμπα, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ ἴδιος (σελ. 3), ἀποτελεῖ «παρόρμησι καὶ ἀφετηρία γιὰ μιὰ προσωπικὴ δημιουργία» τοῦ διδάσκοντος, εὐρισκομένου ἐνώπιον ἀπαιτητικῶ κειμένου καὶ ὀφειλοντος νὰ μεσολαβῆσῃ μεταξὺ τοῦ κειμένου καὶ τῶν διδασκομένων αὐτὸ μαθητῶν του. Ὁ συγγραφέας ἐπετέλεσε χρήσιμον ἔργον καὶ εἶναι ἄξιος πολλοῦ ἐπαίνου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

*Ὁ συγγραφέας ἀναφέρει (σελ. 7) ὅτι «οἱ δημηγορίες... καλύπτουν πάνω ἀπὸ τὸ ἓνα πέμπτο ὅλου τοῦ ἔργου (περνοῦν τίς σαράντα)», ἀκολουθῶν προφανῶς εἰς γνώμας παλαιότερων λογίων, ὡς τοῦ F. Blass (*Die attische Beredsamkeit*) καὶ τοῦ R. Jebb, οἱ ὅποιοι, παραλείποντες τοὺς εἰς πλάγιον λόγον ἐκπεφρασμένους, ὑπελόγιζον μόνον τοὺς εἰς εὐθὺν λόγον. Ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν οἱ λόγοι συμποσοῦνται εἰς 141. Βλ. W. C. West II, «*The speeches in Thucydides. A description and listing*», εἰς τὸν τόμον *The speeches in Thucydides. A collection of original studies with a bibliography* edited by P. A. Stadter, Chapel Hill 1973, σελ. 3-15. Ἐπίσης βλ. K. J. Dover, *Thucydides* («*Greece and Rome*» new surveys in classics No. 7), Oxford 1973, σελ. 21-27.

Ἰωάννης Ἀχ. Μπάρμπα. *Σκημικὴ παρουσία τῶν ὑπηρετικῶν προσώπων στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγωδία.* Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ. Θεσσαλονίκη 1984. Σελ. 238.

Ἡ μελέτη, διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ τοῦ συγγραφέως ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν, ἐρευνᾷ τὸ θέμα τῆς ἐπὶ σκημικῆς παρουσίας τῶν ὑπηρετικῶν προσώπων (τροφῶν, παιδαγωγῶν, πρεσβυτῶν, θεραπαινῶν, θεραπόντων, φυλάκων, βουκόλων, οἰκετῶν καὶ βαρβάρων δούλων) εἰς τὰ ἔργα τῶν τριῶν μεγάλων Ἑλλήνων τραγικῶν. Ὁ συγγραφέας παρακολουθεῖ καὶ σχολιάζει διὰ μακρῶν τὴν δρᾶσιν τῶν ἐν λόγῳ προσώπων καὶ συνάγει τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα. Ὁ σχολιασμός, ὁσάκις εἶναι χρήσιμος, στερεῖται πρωτοτυπίας, τοῦ συγ-

γραφέως περιοριζομένου συνήθως εις παράθεσιν γνωμῶν προγενεστέρων λογίων ἢ εις συγχώνευσιν μεταξὺ τῶν ὑποσημειώσεων περιττῆς ὕλης. Πολλαχοῦ, ὑπὸ τὴν βεβιασμένην φράσιν τοῦ συγγραφέως, ὑποκρύπτεται κακὴ μετοχέτευσις ξενογλώσσων κειμένων, τῶν ὁποίων τὸ νόημα κακοποιεῖται ἢ καθίσταται ἀκατανόητον. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων παραδειγμάτων ἐπάγομαι τὰ ἑξῆς δύο:

Μπάρμπας, σελ. 160: Ὁ θεράπων κινεῖται ἀπὸ μιᾶ γενικῆ περιγραφῆ τῆς γεμάτης πλήθους τέντας σὲ λεπτομέρειες, ὅπως ἐκείνη πού δίνει τὸ κόκκινο χρῶμα τῶν ποδιῶν τοῦ περιστεριοῦ πού πεθαίνει: «φοινικοσκελεῖς» (1207). Εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πολλὺ σπάνιες συνθέσεις καὶ ἀπὸ τίς λίγες λαμπρὲς λέξεις γιὰ χρῶμα στὸν λόγο.

S. A. Barlow, *The imagery of Euripides*, London 1971, 63-64: The servant in the *Ion* moves from a general description of a crowded banquet scene to one tiny detail, the relaxed claws of the dying bird which has drunk the poison meant for Ion. This detail is made vivid by the one single visual epithet *φοινικοσκελεῖς*, «scarlet-clawed» which draws attention to the bird's red feet. It is one of the very few compounds and one of the few significant words for colour in the speeches.

Μπάρμπας, σελ. 201, ὑποσημ. 1: «δύσκολα μποροῦμε νὰ βοηθήσουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ Ρῆσος παρόλα αὐτὰ δὲν εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἐπιδεικτικὰ ζωγραφισμένο χάρτινο πίνακα».

H. D. F. Kitto, «The *Rhesus* and related matters», *Yale Classica, Studies* 25 (1977), 337: ...we can hardly help feeling that Rhesus, after all, is no more than garishly painted cardboard.

Εἶναι λυπηρὸν ὅτι ὁ προκειμένος τόμος, ἐν τάχει προφανῶς ἐκτυπωθεὶς, βαρύνεται ὑπὸ πλήθους τυπογραφικῶν σφαλμάτων, ἢ δ' ἐν τέλει ἀγγλικὴ περίληψις (Summary) βρίθκει παντοίων συντακτικῶν καὶ γραμματικῶν σφαλμάτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ βλάβῃ τὴν ὑπόληψιν τοῦ συγγραφέως πλησίον τῶν ἀλλοδαπῶν φιλολόγων τῶν ἀγνοούντων τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Κυριάκου-Μπέη Λιβαδά, Ἡ περὶ ἐλευθερίας θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλους, Ἀθῆναι 1986 σελ. 191*

Ὁ παλαιὸς Πανεπιστημιακὸς ἰατρὸς Κ. Λιβαδάς ἀναγνοὺς πρὸ εἰσοσαετίας εἰς Ἀριστοτελικὰς πραγματείας κρίσεις ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐπιδοκιμᾷ τὴν δουλείαν καὶ μάλιστα ὅτι καὶ θεωρίαν ἔχει θεμελιώσει περὶ δουλείας ἐξεπλάγη καὶ ἔκτοτε ἐπέδωθη εἰς ἐμβριθῆ μελέτην ὅλων τῶν Ἀριστοτελικῶν ἔργων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κρίσεων τούτων. Τῆς μελέτης καὶ συστηματικῆς διερευνήσεως τῶν ἠθικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Σταγίριτου ἐπὶ μακρὰν συνέχειαν ἐτῶν ἀπαύγασμα εἶναι ἡ παρούσα ἐργασία του, ἥτις ἀποτελεῖ ὁμῶς θεωρίαν περὶ ἐλευθερίας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὄχι περὶ δουλείας. Ἡ κρίσις ὅτι ἐγκρίνει ὁ Ἀρι-